

Sudionica Križnog puta i uhićenica

S. M. EMILIJA (DANICA) VASILJ

(Međugorje, 14. ožujka 1918. – Bijelo polje, 30. kolovoza 2010.)

► Piše: s. Natalija Palac

S. Emilija (Danica) odrastala je u Međugorju s četiri brata i četiri sestre u obitelji Andrije i Lucije, r. Soldo. Obitelj je ostavila kad je imala 12 godina i došla u samostan Školskih sestara franjevki u Mostaru. Prisjeća-

jući se početaka svoga poziva, u staračkim godinama uvijek bi jednako govorila: »Ja ne znam što me tada toliko vuklo, ali sigurna sam da me je Bog tada uzeo za ruku i nikad me više nije pustio.«¹

Zaista, Bog ju nije više pustio, ali ju je vodio ne lakim i ne ravnim putevima. Prvih desetak godina svoga redovničkog života, od novicijata u koji je stupila 1936. do pred kraj rata 1945., provela je uglavnom u Hercegovini obavljajući razne poslove – u zabavištu u Konjicu, u ćilimari na Širokom Brijegu i kao učiteljica u pomoćnoj školi u Dobrkovićima.

Početakom 1945. zatekla se u Međugorju gdje je čula i vijest o ubojstvu s. Regine Milas i drugih u Čapljini. Bližio se kraj rata. U komunističke ruke padala su posljednja naselja. S. Emilija, zajedno s još nekoliko sestara, poslana je u Vareš koji je izgledao kao sigurnije mjesto. No, to nije bilo tako i one su produžile prema Zagrebu priključivši se konvoju hrvatskih ranjenika i drugih izbjeglica koji su se početkom svibnja 1945. povlačili pred komunističkim jedinicama prema Zagrebu, odnosno dalje prema Mariboru. Sljedećih šest godina u životu s. Emilije uzbudljivo je razdoblje, puno obrata, bogato iskustvima i patnjom koja se nije mogla nikada ni zamisliti.

U Mariboru se našla u sabirnom logoru gdje je cijeli konvoj blokiran, odnosno zaustavljen. U svojim sjećanjima² na povlačenje prema Mariboru i na mjesece provedene u tom gradu bilježi i neke pojedinosti koje zorno oslikavaju okolnosti tog prijelomnog vremena.

¹ Usp. Z. PETROVIĆ, »Biserne sestre«, *Kršni zavičaj*, 39 (2006.), str. 173.

² Događaji 1945. – 1951. izneseni su prema zapisima s. E. VASILJ *Moja sjećanja od 1945.-1951.*; zabilježeno 30. travnja 1991. u Bijelom polju, Arhiv provincije Sv. obitelji Školskih sestara franjevki u Mostaru, SP, 246/91.

U konvoju koji se povlačio prema Mariboru bio je i fra Vendelin Vasilj. S. Emilija sjeća se kako ih je putem stalno tješio nadom da će se za desetak dana vratiti. U Mariboru,

Dobro je zapamtila komunistički logor u Mariboru. Ljudi su iz njega odvođeni, posebno noću, i nisu se vraćali.

gdje su bili zatočeni, od prvog je trenutka bilo jasno da se mnogi nikada ne će vratiti. Svaku noć partizani su neke ljude odvodili i oni se više nisu vraćali – ne samo tu: nisu se nikada vratili svojim obiteljima. Nitko od zatočenih nije znao na koga će i kada doći red da ga noć »proguta«, što je stvaralo teško podnošljivu psihozu. Nakon otprilike dva tjedna sestre su puštene iz tog logora i otišle u matičnu kuću Školskih sestara franjevki, koju su Nijemci zauzeli na početku rata, a sada su je zauzeli partizani smjestivši tu svoju bolnicu. S. Emilija i druge naše sestre s njom (s. Tihomira Božić, s. Inocenta Vasilj, s. Marinka Vasilj i s. Emanuela Pervan), kao i veći broj naših sestara Slovenki, bile su prisiljene raditi u toj bolnici. Novi samoproglašeni »vlasnici« kuće naglašavali su sestrama: »Došlo je oslobođenje«. Jedno vrijeme glumili su i oslobođitelje. Prema sestrama su bili korektni. Čak su nekadašnju samostansku crkvu, u ratu pretvorenu u magazin, uredili te je ponovno postala bogoslužnim prostorom za sestre zaposlene u bolnici. Sestre su tu molile, a svaki su dan imale i sv. misu. No, nakon nekoliko mjeseci, jednog jutra dočekalo ih je ružno iznenađenje u toj crkvi: našle su na hrpi spaljene svoje molitvene knjige, opći nered i natpise po crkvi: Dolje s »kišobranima!«³ Ovo je komunizam; Idite, ne trebate nam...

Nakon tog događaja bilo je jasno da će morati napustiti svoj posao. Ostale su još neko vrijeme, do veljače 1946. i otišle odatle.

Dok su bile u Mariboru i radile u bolnici, sazna-

le su i da se u jednoj zgradi⁴ nalaze zatočeni svećenici. S. Emilija u svojim sjećanjima pripovijeda da su ih mogle i posjećivati, donositi hranu i kakvu drugu potrepštinu zahvaljujući dobrohotnosti naših slovenskih sestara, što je voljela istaći. Među zatočenima nalazio se i prof. Jozo Babić, brat s. Kornelije. Jednog jutra više ih nije bilo – sestrama je rečeno da su svi zatočeni vraćeni u Zagreb. Za njihovu sudbinu se ne zna, osim za brata s. Kornelije koji je ubijen.

U prvoj polovici 1946. s. Emilija vraća se u Hercegovinu, a onda je poslana na Petrićevac gdje ostaje jednu godinu. Nakon toga kraće vrijeme boravi u našoj kući u Širokom Brijegu, potom u Konjicu gdje je dočekala 1949. i izgon iz kuće koja je bila oduzeta. U svom autobiografskom zapisu⁵ ona navodi da je taj odlazak iz Konjica bio u svibnju 1949. Iako ne navodi nadnevak, pojedino sti odlaska živo su joj utisnute u sjećanje. Imale su na raspolaganju samo nekoliko sati da svu pokretnu imovinu iznesu iz kuće i nekamo smjeste. Oko podneva trebale su krenuti vlakom za Bijelo polje. Na kolodvor su ih ispratili pjevači s. Trpimire zapjevavši za oproštajnu pjesmu *Zdravo Kraljice*. Kao pravi »prognani sinovi Evini«!

U Bijelom polju nove su vlasti sestrama ostavile kuću. I to je bila jedina kuća koja je ostavljena Provinciji.

Budući da tu nije bilo mjesta, s. Emilija je, kao i druge mlađe sestre, poslala u Međugorje k roditeljima. U roditeljskoj kući nije ostala dugo, nego je otišla u Viroviticu. Tamo se nalazila s. Filomena Dugandžić i zahvaljujući njoj s. Emilija zapošljava se u jednom poduzeću radeći na fakturi. Međutim, nije radila dugo, svega šest mjeseci. Po nju su došli agenti iz Mostara i uhitali je 7. studenoga 1949. ujutro na ulici dok je išla na sv. misu. Odveli su je u Udbu i zadržali taj dan, uvečer odveli u Đurđevac i iste noći prebacili u mostarsku tamnicu Čelovinu.

Ona ovako opisuje prve tjedne u Čelovini: »Kada sam stigla u Mostar (u Čelovinu), smjestili su me u WC, čučavac; na podu dvije daske, rupa začepljena konzervom, a iz kotlića teče voda. Tu sam ostala dvadesetak dana i dobila upalu uha pa sam i sada nagluha. Prvi pozdrav od »isljednika« zvanog Ćima (Osman Ćimić) bio je jaka šamarčina tako da sam sve zvijezde prebrojala, što naš narod veli. Od mene su tražili da smišljam laži, pričam gdje sam bila, s kim sam se sastajala u Mariboru itd... Pošto od mene nisu ništa mogli postići, prijetili su mi da će me ubiti jer nitko ne zna za me, a oni će reći da sam pobjegla preko mađarske granice. Znali su ispred ćelije vikati: "Emilija, danas ćeš u nebo!" Onda su me premjestili u jednu veliku sobu koja je imala pod od daske. Oduzeli su mi kaput i sve osim donjeg rublja. Ruke su mi svezali na leđa. Svako jutro su dolazili pitati: "Jesi li se smislila"? i opet ništa. Tako su me držali devet dana.«⁶ Ponovno su je premjestili u drugu ćeliju i vratili joj odjeću. U toj ćeliji našla je još jednu uhićenicu koja joj se krivo predstavila. Bila je to u stvari uhoda sa zadatkom da iz s. Emilije izvuče štogod kako bi imali barem

³ Kišobran = šljager, redovnička koprena, veo

⁴ Vjerojatno je riječ o tzv. kadetnici o kojoj govori s. T. BOŽIĆ u svojim *Uspomenama*.

⁵ Rukopisni autobiografski zapis zabilježen 21. rujna 1993.; nalazi se u Arhivu Provincije Sv. obitelji Školskih sestara franjevki u Mostaru.

⁶ *Usp. Moja sjećanja od 1945. do 1951.*, str. 2.

Sa slavlja oblačenja redovničkog odijela s. Emilije 1936.
Na slici je i fra Nenad Peħar

formalno neki »zločin« za koji bi ju mogli osuditi. I našli su ga – ni manje ni više nego u pričanju viceva! Ta ju je žena optužila da joj je pričala viceve o Titu i Ozni! Bilo je to dovoljno za osudu na godinu dana tamnice. Poslana je na izdržavanje kazne u Stolac. Ostala je tamo dva mjeseca te ponovno vraćena u Mostar.

Nakon uložene žalbe na postupanje s njom u istrazi, puštena je na slobodu te otišla u Međugorje k svojim. Ponadala se da je s tamnicom završeno. No, nakon tri mjeseca došao je po nju zloglasni »isljednik« Ćima i ponovno se našla iza brave. Opet je uložila žalbu na postupak i bila tada prebaćena u tamnicu u Sarajevo. Uslijedilo je ponovno ispitivanje i zastrašivanje: gdje si bila, što si radila kroz ona tri mjeseca slobode itd. Iz vremena provedena u tamnici u Sarajevu sjeća se »isljednika« koji se zvao Smajo i koji ju je svaku večer dolazio ispitivati i zastrašivati. S. Emilija je svaku večer pisala jedno te isto. Nakon tri mjeseca konačno je puštena na slobodu. Kasnije je u životu više puta znala reći da su tamnička iskustva nešto dragocjeno.

Isticala je da je ono što je ona pretrpjela samo sjena onog što su u tim olovnim vremenima pretrpjeli mnogi svećenici i sestre, kao i mnogi drugi ljudi. Nemali broj njih svoja je uvjerenja i pripadnost svomu narodu platio životom. Do kraja života ostala je zahvalna Bogu za snagu koju joj je davao u tamničkim danima. Uz Božju pomoć, tako je vjerovala, mogla je izdržati sve. Bila je odlučna da će radije umrijeti nego biti uzrokom da netko bude uhićen zbog neke njezine riječi.

Poput drugih sestara koje su prošle kroz tamnicu malo je o tome govorila i pripovijedala mladim sestrama, baš kao što i u obiteljima roditelji nisu sinovima i unucima govorili o svojim tamničkim i logoraškim danima. No, s vremenom se i to mijenjalo pa smo saznavali sve više. S. Emilija bi s posebnim osmijehom popratila naša pitanja o njezinoj »krivnji«, tj. o

vicevima zbog kojih je suđena. Neke smo i upamtili i godinama nakon što su im glavni »likovi« već odavno bili mrtvi rado bismo s. Emiliju podsjećali na njih.

Od 1951. do 1993. djelatno je razdoblje života s. Emilije i njezinog služenja Crkvi i ljudima. Najveći dio tog vremena provela je na područnicama u Bosni: u župama Ivanjska, Barlovci, Lepenica te u franjevačkom samostanu i župi Kreševu. Radila je kao vjeroučiteljica i voditeljica crkvenog pjevanja. U Bosni je također lijep broj godina radila i u dva doma za mladež s teškoćama u razvoju – u Kreševu i u Prijedoru.

U Hercegovinu se vratila 1983. te je kroz sljedećih desetak godina pomagala u kućanskim poslovima u sestrinskoj kući i u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu te u župi Vitina. Od 1993. živi u sestrinskim kućama u Ljubuškom i Međugorju, a od 2006. do smrti u Bijelom polju.⁷ Tu je našla i svoje zadnje počivalište.

Dug i bogat život s. Emilije crpio je snagu iz vjere, iz euharistije, a hranio se postojanom molitvom i pobožnošću u kojoj je povlašteno mjesto imala Majka Božja. Zato je mogla pred kraj svoga života sa zahvalnošću izreći molitvu: »Presveta Djevice Marijo, majko moja, mило mi je doći

k tebi u predvečerje moga života. Tebi posvetiti svoje posljednje godine (...) Molim Te primi moj prinos vremena i sve moje žrtve i patnje (...) Sve ih posveti, Majko moga Boga.«⁸

Komunisti ne štede uhićenu s. Emiliju. Ipak, nisu je mogli slomiti. Ostaje uzgor i ostaje redovnica.

Vjerujemo da je ovu njezinu molitvu uslišao Gospodar vremena i jedini poznavatelj ljudskih srdaca kojemu je sve znano. ✍

⁷ Usp. *Raspored sestara*, god. 1954.-2010.

⁸ Usp. *Zvuci provincije*, br. 1 (2006.), str. 27.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subrača«, VII., 1 (12),
Široki Brijeg, 2014.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilu izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD;
Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Poteškoće su nas zaista stisle sa svih strana, ali to ne znači da smo izgubili nadu. Dapače. Idemo naprijed dokazujući da znamo što znači biti pravi ljudi i pravi kršćani.

Udruga *U ime obitelji* izvojevala je veličanstvenu pobjedu u obrani braka. Trebalo je, na žalost, dokazivati da je on zajednica muškarca i žene. Drukčije su, naime, držali oni zadojeni komunističkim, liberalnim i sličnim namislima. Takvi su doveli do toga da je tijekom XX. stoljeća ubijeno više od 600 osoba iz hijerarhije Crkve u Hrvata, a ubijeni iz puka Božjega broje se na stotine tisuća. Don Anto Baković o svemu je napisao knjigu *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*. Odgovor je to na želju pape Ivana Pavla II. da se dolaskom novoga tisućljeća popišu žrtve komunističkog sustava. Biskup don Mile Bogović ozbiljno je sve shvatio pa je počeo graditi Crkvu hrvatskih mučenika i govoriti što je to zapravo mučeništvo. Kasnije iz svega izrasta Komisija HBK i BK BiH za hrvatski martirologij. Između ostaloga, do sada je održala simpozij *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine* te izdala zbornik radova. Uskoro će, uz Božju pomoć, biti i simpozij koji pobliže govori o samome mučeništvu. Komisija je već počela i s popisivanjem katoličkih žrtava iz vremena komunističke vladavine te s traženjem mučenika među njima. Na raznim stranama Crkve u Hrvata djeluje više postulatura i vicepostulatura, a neki se spremaju krenuti tim putem. Crkva se, dakle, pokrenula.

Ni država Hrvatska ni država BiH, gdje su Hrvati konstitutivan narod, na žalost ne idu tim putem. Svakako treba izdvojiti povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata u Herceg Bosni, BiH. Međutim, to je naum nastao odozdo, iz puka. U Hrvatskoj ni toga nema. Umjesto sustavne brige o nevino pobijenima ili o dostojnom zatvaranju povijesne stranice Drugoga svjetskog rata, tamo je sve zgurano pod Ministarstvo branitelja kojemu je »netko« zapovjedio da kad se već ne može postići da ne postoje posmrtni ostatci pobijenih, onda se može postići da se zatru svi drugi tragovi i time otupe ta događanja. U suprotnosti je to s rezolucijom Vijeća Europe koje je 23. kolovoza prozvalo Danom sjećanja na žrtve totalitarizama (nacionalsocijalizma, fašizma i komunizma) i pozvalo države da se suoče s tim teškim nasljedom. Ovdje to očito nije slučaj.

Zahvaljujući odgovornu radu (hvala svima), uspjeli smo pronaći i fra Martina Soptu i fra Slobodana Lončara. Pokopat ćemo ih u samostanskoj crkvi na Širokom Brijegu 7. veljače 2014. No, osim njihovih posmrtnih ostataka imamo i predmete koji su njima ili drugim pobijenim pripadali. A oni mnogo kažu o svemu.

Možemo zaključiti da se ne ćemo dati. Tko je s Bogom, taj je pobjednik, unatoč svim poteškoćama.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Istraživanja	40
Podsjetnik	20	Pobijeni	44
Povijesne okolnosti	25	Nagradni natječaj	51
Povjerenstva	39	Razgovor	56